

Summary
E.I.Fedorchuk

Preparation of the Students to the Usage of the Modern Pedagogical Technologies

Optimal ways of the students – future teachers' preparation to the usage of the pedagogical technologies in school practice are outlined in the article, the conditions of effective projecting of the pedagogical process in the technological format are determined.

Key-words: pedagogical technologies, students-practitioners, interaction, personal oriented technologies.

Дата надходження статті

„26” жовтня 2007 р.

УДК 37.015.3:37.036

Т.М.ЧЕРКАСОВА,
здобувач
(м.Хмельницький)

**ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО СТАВЛЕННЯ
ДО БУТТЯ В СУЧАСНІЙ МОЛОДІ**

У статті розглядається естетичне ставлення до буття як особливе духовно-практичне відношення особистості до дійсності, що безпосередньо впливає на особистісне зростання молоді. Обґрунтовується необхідність комплексного підходу до формування усіх його компонентів.

Ключові слова: естетичне ставлення до буття, самовираження, естетичний розвиток молоді, формування душевного світу особистості, творчість.

Постановка проблеми в загальному вигляді... До питання естетичного пізнання світу, естетичного виховання і навчання у тій чи іншій формі науковці зверталися впродовж усієї історії розвитку цивілізації [10, 260]. І в наш час як ніколи гостро постає питання творчого розвитку кожної особистості як невід'ємної духовної складової людства, її самореалізації за законами краси, душевної гармонії. Так, на думку сучасного філософа В.Ф.Мартінова, саме поглиблення внутрішнього світу особистості, вдосконалення духовного світосприйняття на основі Краси заключає невичерпний потенціал у розвитку людського роду і кожного індивіда [11, 143]. Тому дослідження естетичного ставлення особистості до буття пов'язане із стратегічними завданнями Державної національної програми „Освіта” (Україна ХХІ століття). Розв'язання даної проблеми дозволить, на наш погляд, віднайти форми та методи використання впливу прекрасного на процес покращення професійного і громадянського життя учнівської молоді.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Для осмислення даної проблеми велике значення мають наукові праці таких відомих представників гуманістичної філософії, психології і педагогіки, як Г.С.Абрамова, К.О.Абульханова-Славська, Г.М.Андреева, Г.О.Балл, В.П.Зінченко, І.А.Зязюн, В.О.Кудін, Н.С.Лейтес, Д.О.Леонт'єв, В.О.Лозовий, С.Д.Максименко, В.Ф.Мартінов, А.Маслоу, Р.Мей, В.О.Моляко, В.С.Мухіна, А.В.Петровський, Г.С.Костюк, К.Роджерс, С.Л.Рубінштейн, Т.М.Титаренко, К.Д.Ушинського, Е.Фром та ін.

Важливими також є теоретичні положення ряду спеціалістів, в яких висвітлюються закономірності формування духовного світу особистості, самопізнання, самовиховання учнів – І.Д.Беха, Л.І.Божович, Ю.П.Вяземського, І.С.Кона, О.В.Киричука, О.І.Кульчицької, А.В.Мудрик, Н.Г.Ничкало, О.М.Отіч, Н.А.Побірченко, Е.О.Помиткіна, В.В.Рибалки, В.А.Семиченко, С.О.Сисоевої, В.О.Сухомлинського, Н.В.Чепелевої та ін.

Формулювання цілей статті... Мета – дослідження особливостей формування компонентів естетичного ставлення до буття в сучасній молодій людині.

Виклад основного матеріалу... Що ж таке „естетичне ставлення до буття”? Зокрема Л.Т.Левчук, О.І.Оніщенко визначають естетику як науку про становлення чуттєвої культури людини, що вивчає естетичне як вияв ціннісного ставлення людини до дійсності та її художню діяльність [10, 9]. Естетика також є, за визначенням Ю.Б.Борева, філософською наукою про найбільш загальні принципи пізнання світу за законами краси в процесі діяльності людини [2, 5].

На думку В.О.Лозового, за будь-яким фактом художньої творчості у будь-якому виді мистецтва, за будь-яким яскравим виявом спеціального обдарування художника та музиканта, архітектора та поета, актора та скульптора насправді лежить ставлення людини до життя. Воно може й не

виявитися у спеціальній і художній діяльності, а втім становить духовне багатство людини, яка володіє таким ставленням [8, 175].

Отже, в нашому розумінні естетичне ставлення до буття – це особливе цілісне духовно-практичне відношення людини до дійсності: зовнішнього і внутрішнього психічного світу, об'єктивної і суб'єктивної реальності свого існування, що характеризується взаємодією особистості і дійсності за законами краси і гармонії.

Спираючись на наукові праці М.В.Мясищева, можна сказати, що діяльність людини пов'язана із системою її стосунків, що охоплює взаємини із собою, з іншими людьми, і з світом. У відповідності із поглядами цього славетного науковця, а також спираючись на концепцію тривимірної поетапно конкретизованої психологічної структури особистості В.В.Рибалки, нами була розроблена модель естетичного ставлення до буття з 5 компонентів, яка включає в себе:

1. Потребнісно-естетичний компонент:

- естетичне ставлення до буття як потребу відчутти красу, „барви” життя;
- потребу виразити себе як митця;
- потребу в емоційному пізнанні буття;
- потребу відчутти свою причетність і спорідненість із світом через красу;
- необхідність почуттєвого зрівноваження інтелекту, раціональності;

2. Естетично-пізнавальний:

- естетичне мислення;
- пізнання себе у мистецтві і природі;
- естетичне пізнання оточуючої реальності;
- оновлення бачення світу;

3. Світоглядно-гармонізуючий:

- необхідність гармонізації внутрішньої реальності;
- гармонізація зовнішньої реальності (картини світу);
- узгодження внутрішнього світу із зовнішнім через переживання прекрасного і створення його;

4. Естетично-результативний:

- естетичне самовираження в практичній діяльності;
- вибір життєвого і професійного шляху за законами гармонії з собою й світом;
- досягнення гармонії внутрішнього і зовнішнього світу через створення краси;

5. Емоційно-надихаючий:

- почуття захоплення, радості, щастя при спогляданні та створенні прекрасного;
- переживання краси життя, прийняття неповторності інших і себе;
- відчуття гармонії внутрішнього (особистісного) і зовнішнього світів.

Ми вважаємо за доцільне формувати всі ці компоненти естетичного ставлення до буття і для цього віднайти спеціальну форму занять. Відповідні думки простежуються і в працях відомих науковців.

Зокрема, особливу увагу приділяв естетичному вихованню і вітчизняний педагог В.А.Сухомлинський. Він пропонував використовувати красу природи, красу слова, музики і живопису. І вважав, що педагог має не тільки навчити дитину знати і розуміти мистецтво, милуватися навколишньою красою, а й сформувати в неї потребу творити прекрасне і насолоджуватися створеним [20, 526-527]. Тобто, фактично мова йшла про розвиток першого потребнісно-естетичного компонента естетичного ставлення особистості до буття.

Наступний компонент естетичного ставлення особистості до буття – естетичне мислення. Адже нерозвиненість естетичного мислення в сучасних молодих людей призводить до спрощеного сприйняття Світу, позбавляє можливості побачити щось нове, поглиблювати пізнання старого, вигадувати оригінальне [8, 175-176]. Забезпечуючи побудову несуперечливої моделі світу, вербально-знакове мислення певною мірою збіднює неминуче його відображення у свідомості людини. Відбиття її на образному рівні уможливорює сприйняття світу в усій його цілісності, багатозначності та суперечливості, що необхідно для найбільш повного чуттєвого контакту з реальністю, для емоційної стабілізації та відіграє велику роль у процесах творчості, особливо на етапі „визрівання” ідей [8, 175-176]. Так, у філософській системі Фрідріха Вільгельма Гегеля мистецтво набуває вигляду „істини в чуттєвій формі” [9, 38]. А естетичне виховання постає як необхідний ступінь переходу на більш високий рівень мислення, що дозволяє усвідомлювати буття людини з точки зору єдності і боротьби протилежностей в його багатомірності, суперечливості [9, 38-39]. Тобто мова йде про формування естетично-пізнавального компонента естетичного ставлення до буття.

Також людина з естетичним ставленням до буття здатна відчутти ту особливу глибину Світобудови, яка має непорушну творчу силу, що постійно відтворює гармонійне поєднання

предметів і явищ. Злиття з цією креативною точкою Універсуму наповнює людину почуттям подиву від повноти буття, почуттям оптимізму. Віднаходження естетичного ядра своєї натури, приєднання до миттєвостей і нескінченності Всесвіту відкриває особистості її власну глибину – особливу грань у душевному просторі, що дозволяє переживати красу, яка являє собою синтез тимчасового і вічного, відносного і абсолютного [11, с. 131 - 132]. Тобто постає завдання розвитку світоглядно-гармонізуючого компонента.

Людина з естетичним світоглядом відчуває власну й світову глибину та неповторність, живе у потоці краси, насолоджується зв'язком з непізнаною основою буття, глибиною миттєвостей, надійністю гармонійних зв'язків. Все це пов'язано з докорінними змінами у чуттєвій сфері, піднесенням „локальних” емоцій до рівня емоцій безмежних – естетичних почуттів, що долають трагізм небуття [11, 132 - 133].

Адже, як стверджує В.Франкл, людина потребує не відсутності напруження, не спокою і одноманітності, а зусиль та боротьби за втілення своїх бажань. Людині потрібний виклик з боку конкретного сенсу її особистого буття [21, 74]. При цьому висока, моральна ціль, зокрема на думку Г.С.Абрамової, викликає величезну мобілізацію сил на тривалий час – фактично на марафон творчої діяльності [1, 576].

Що ж таке творча діяльність? На наш погляд, це те, що Ф.Шіллер назвав естетичною грою. До прикладу, людина, з його точки зору, у повній мірі буває людиною тоді, коли вона грає [6, 388]. Естетична гра є вільним виявом її творчої сили, коли вона творить „естетичну реальність”, формує себе і суспільство, прямує від „прози життя” до ідеального світу „естетичної реальності”. Гра є втіленням усіх нахилів та талантів людини [9, 34-35].

На жаль, в епоху інтенсивної праці людина втрачає свою душевну цілісність, яку необхідно відновлювати за допомогою її естетичного розвитку [6, 384]. При цьому вирішальним педагогічним засобом у реалізації завдань формування гармонійної людини є мистецтво, яке пробуджує в людини прагнення до пізнання істини та буття, приводить її до стану гармонії розумової і фізичної діяльності, думки і почуття, душі і тіла [9, 32-33]. Тобто мова йде про розвиток естетично-результативного компонента естетичного ставлення особистості до буття.

Зокрема, відомий український педагог К.Д.Ушинський підкреслював, що не всяка робота гарантує моральний та естетичний розвиток особистості. Таку функцію може виконувати лише вільна, творча праця, в процесі якої людина навчається гармонійно взаємодіяти зі світом, проявляючи себе в діяльності і отримуючи певний емоційний відгук [4, 526]. В.О.Сухомлинський з цього приводу зауважив, що зробити працю необхідною для людини – це означає зробити її духовною потребою. І цього можна домогтися, якщо в дитини виховувати емоційно-естетичну чутливість до того, що і як вона зробила [17, 345].

З іншого боку, емоційна нечутливість, стереотипи емоційного реагування призводять до втрати творчої безпосередності, зацікавленості працею, живості, щирості та емпатії у спілкуванні і перетворюють останнє на поверхневе, пусте. Так, на думку В.Б.Шкловського, має місце певний автоматизм всіх наших переживань. І враження людини, коли вона вперше тримає у руці перо, або вперше говорить незнайомою мовою, дуже відрізняється від того відчуття, яке з'являється тоді, коли людина повторює це у десятитисячний раз. Такими процесами автоматизації можна пояснити нашу звичайну прозаїчну мову, з її недобудованою фразою і напіввимовленим словом. При такому алгебраїчному методі мислення ми не бачимо речей, а впізнаємо їх за першими ознаками. Річ проходять повз нас ніби запакованою і ми знаємо, що вона є, за місцем, яке вона займає, але ми бачимо тільки її поверхню. Для того ж, щоб повернути смак життя, відчуття речі, тобто, щоб зробити камінь кам'яним, існує те, що називається мистецтвом. Його ціллю є дати відчуття речі як бачення, а не як впізнавання. Прийомам мистецтва є „відсторонення” речей і ускладнення форми за рахунок чого ускладнюється і збільшується тривалість сприйняття [5, 55]. Як пише М.Пруст, магія відкриття полягає не у виявленні нових ландшафтів, а у набутті нових очей [13, 224].

Важливим є також і відчуття насолоди, що дарує людині мистецтво і природа. У трактаті „Із секретів поетичної творчості” І.Франко підкреслює, що відчуття естетичної насолоди – це незабутнє переживання, яке мотивує людину на подальший контакт з певним об'єктом. Секрет художньої краси І.Франко вбачав у тому враженні, яке твір митця справляє на людську душу [9, 42]. До прикладу, художній твір вводить її в стан гармонії, нагадує про естетичну почуттєву складову реальності, що завжди присутня в житті.

„Наша душа, – як писав В.Покровський – при усвідомленні своєї близькості з красою, пробуджується, оновлюється, оживляється, отримує нову енергію для свого морального буття, відчуває розширення свого життя (...). Світ стає стрункішим: душа починає прозрівати дивну гармонію в ньому. Існування людини стає повнішим й радіснішим: її охоплює почуття світлого задоволення, почуття примирення й радості” [3, 81]. Тобто необхідним є і формування емоційно-надихаючого компонента.

Отже, на наш погляд, необхідно ввести поняття особистісно-естетичного виховання і розвитку, що має бути спрямованим перш за все на формування естетичного ставлення до буття, світогляду, що спрямовує молоду людину на пошук гармонії в усьому, чим вона займається, в усьому, що вона потребує, про що мріє, до чого прагне, що і як робить, а також що вона відчуває з приводу цього.

Як пише К.Паустовський, поетичне сприйняття життя, всього, що нас оточує – найвеличніший дар, який дається нам з дитинства [12, 165]. Ми ж з перших кроків шкільного життя закриваємо перед очима дитини двері у дивовижний світ природи, і вона вже не прислухається до дзюрчання струмочка, дзвону весняних крапель, пісні жайворонка. Вона завчає лише сухі, знебарвлені фрази про всі ці дивовижні речі [17, 94]. Думки ж, які вона має засвоїти, як зауважив, В.О.Сухомлинський, є часто дуже однозначними і „рафінованими”, що не сприяє духовному пошуку юної особистості [17, 201].

Творчість не може бути отримана внаслідок застосування якихось певних рутинних процедур навчання. При навчанні творчості доцільніше використовувати методи, що активізують приховані інтуїтивні процеси творчості, допомагають їх здійснити [14, 149]. І тільки особистий життєвий і творчий поклик допомагає людині знайти форми індивідуалізованого, неповторного вираження своїх переживань, думок, прагнень [19, 100-101].

Отже, сучасна реальність потребує нових підходів, прийомів та методів щодо формування особистості молодої людини. На наш погляд, цьому може слугувати як гуманізація, індивідуалізація, так і загальна естетизація навчального процесу й свідоме формування особистості нового типу: спроможної добре орієнтуватися, жити і працювати у світі, що весь час змінюється, ускладнюється; розвиненої не тільки в інтелектуальній, але й в емоційній сфері; здатної приймати нове й незвичне і творити майбутнє на радість собі, на користь всього людства. На даний момент нам вбачається доцільним для розвитку естетичного ставлення до буття застосувати можливість тренінгової програми, створеної відповідно до його компонентів.

Традиційне навчання більше орієнтоване на правильну відповідь, і за своєю сутністю є формою передачі інформації та засвоєння знань, а тренінг, перш за все, орієнтований на пошук. Також тренінгові форми навчання повністю охоплюють весь потенціал людини: рівень та обсяг її компетентності (соціальної, емоційної, та інтелектуальної), самостійність, здатність до прийняття рішень, взаємодії [18, 5]. Тому традиційна форма передачі знань потребує доповнення розвиваючими тренінговими заняттями.

Тренінг має проводити психолог, який спілкується з учасниками „на рівних”, тобто є таким самим учасником тренінгової групи, як і інші учасники, але одночасно є й каталізатором усіх процесів, що відбуваються в групі, „водієм” групи на шляху до досягнення визначеної мети [18, 6-7].

Головною метою таких занять має бути активізація творчого ядра особистості, естетичної мотивації і мислення, гармонізуючих проявів душі, набуття досвіду естетичної діяльності та відповідних переживань, поштовх до самоактуалізації. А під прагненням самоактуалізації, зокрема К.Роджерс мав на увазі спрямовуюче начало, яке проявляється у всіх формах органічного і людського життя – прагнення розвиватись, розширюватись, удосконалюватись, тенденції до вираження і прояву всіх здібностей організму і „Я” [7, 216-217].

Висновки... Отже естетичне ставлення до буття пов'язане із постійним саморозвитком і самовдосконаленням особистості, життєтворчістю та професійним самовираженням. Це почуттєве відношення впливає на всі аспекти життя та діяльності людини через мотиваційний компонент (естетична мотивація, естетичні потреби), проявляється як естетичне мислення, естетичний світогляд, творча, в тому числі художня діяльність, естетичні емоції.

Формування естетичного ставлення до буття є важливим моментом розвитку як сучасного суспільства, так і людства взагалі. До прикладу, на сьогоднішній день особливо гостро постає проблема збалансування розвитку емоційної та інтелектуальної сфери людини, гармонійного єднання особистості зі Світом, можливості відчувати себе щасливою і впевненою у стрімкому потоці змін в суспільному житті. Все це, передусім, стосується розвитку майбутнього покоління: дітей, молоді і є важливим психолого-педагогічним завданням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Абрамова Г.С. Возрастная психология: Учебное пособие для студентов вузов. – М.: Издательский центр „Академия”; Раритет, 1997. – 704 с.
2. Боров Ю.Б. Эстетика. – 3-е изд. – М.: Политиздат, 1981. – 399 с.
3. Борейко В.Е. Введение в природоохранную эстетику. Издание третье, дополненное. – К.: Киевский эколого-культурный центр, 2001. – 200 с.
4. Вікова і педагогічна психологія: Навч. посіб. / О.В.Скрипченко, Л.В.Долинська, З.В.Огороднійчук та ін. – К.: Просвіта, 2001. – 416 с.
5. Выготский Л.С. Психология искусства / Под ред. М.Г.Ярошевского. – М.: Педагогика, 1987. – 344 с.

6. Гилберт К.Э., Кун Г. История эстетики / Под общ. ред. В.П.Сальникова; Пер. с англ. В.В.Кузнецова и И.С.Тихомировой. – СПб.: Алетейя, 2000. – 653 с.
7. Дем'янюк Т.В. Творчість і клієнтцентрований підхід // Феноменологія щирості. Збірник матеріалів конференції / За загальною редакцією І.А.Слободянюка. – Вінниця: Видавничий центр „Поділля-2000”, 2002. – С.216-219.
8. Эстетика: Навч. посіб. / М.П.Колесніков, В.І.Колеснікова, В.О.Лозовий та ін.; За ред. В.О.Лозового. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 208с.
9. Эстетичне виховання: Довідник / В.І.Мазепа (керівник авт. колективу), А.В.Азархін, В.С.Горський та ін.; Упоряд. Н.О.Яранцева. – К.: Політвидав України, 1988. – 214 с.
10. Левчук Л.Т., Онищенко О.І. Основы эстетики. Навч. посіб. – К.: Вища шк., 2000. – 271с.
11. Мартынов В.Ф. Эстетика: Учеб. пособие / В.Ф. Мартынов – Изд. 2-е, стереотип. – Мн.: ТетраСистемс, 2004. – 336 с.
12. Паустовский К.Г. Избранные произведения: Повести. Для сред. и ст. школ. возраста. / Худож. В.А.Евдокименко. – К.: Веселка, 1984. – 380с.
13. Психогимнастика в тренинге/Под редакцией Н.Ю.Хрящевой. – СПб.: „Ювента”, Институт Тренинга, 1999. – 256с.
14. Психологія особистісно орієнтованої професійної підготовки учнівської молоді: Науково-методичний посібник / За ред. В.В.Рибалки; кол. Авторів. – Київ, Тернопіль: Підручники і посібники, 2002. – 388с.
15. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – СПб.: Питер, 2000. – 720с.
16. Технологія тренінгу/ Упоряд.: О.Главник, Г.Бевз / За заг. ред. С.Максименко. – К.: Главник, 2005. – 112 с.
17. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. – К.: Либідь, 2003. – 376 с.
18. Старовойтенко Е.Б. Жизненные отношения личности: модели психологического развития. – К.: Лыбидь, 1992. – 216с.
19. Сухомлинский В.А. Избранные педагогические сочинения: В 3-х т. – Т. 2 / Сост. О.С.Богданова, В.З.Смаль. – М.: Педагогика, 1980. – 384 с.
20. Фіцула М.М. Педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. – К.: видавничий центр „Академія”, 2001. – 528 с.
21. Франкл В. Воля к смыслу / Пер. с англ. Д.Гурьева, А.Суворовой. – М.: Апрель-Пресс, Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. – 368с.

Аннотація

Т.М.Черкасова

Проблема формирования эстетического отношения к бытию у современной молодежи

В данной статье рассматривается эстетическое отношение к бытию – особенное духовно-практическое отношение личности к действительности, которое непосредственно влияет на личностный рост молодежи. Обосновывается необходимость комплексного подхода к формированию всех его компонентов.

Ключевые слова: эстетическое отношение к бытию, самовыражение, эстетическое развитие молодежи, формирование душевного мира личности, творчество.

Summary

T.M.Cherkasova

The Problem of Forming of Aesthetic Attitude of Modern Youth to the Objective Reality

The aesthetic attitude to the objective reality is a special spiritual – practical attitude of a person to the reality which ingeniously influences the personal growth of youth is considered in the article. The necessity of the complex approach to the forming of all its components is grounded.

Key words: aesthetical attitude to the objective reality, self-expression, aesthetic progress of youth, forming of the soul world of a personality, creativity.

Дата надходження статті

„15” листопада 2007 р.